

HIGIEN'A SI SCOL'A.

F Ó I A

pentru

Sanetate, morbi, Educatiune si instructiune.

Votiv'a Tabla.

„Dupa opiniunea mea, imbunatatîrea statului sanetatii poporului este aceea problema sociala, care are se premérgea tuturor altor'a, si care are se céra in prim'a linia atentiunea barbatiloru de statu si a politicului ori-carei partide. Buna locuintia, curata apa de beutu, nestricate alimente, curatu aeru suntu conditiuni, prin alu caroru câscigu se pôte inaintá bun'a stare si tienél'a omeniloru. Eu mai repetu inca odata, ca cestiunele igienice intrecu cu insemnatatea sa tóte alte cestiuni si nu pôte esiste alt'a mai inalta pentru unu practicuu barbatu de statu! Unu mare invetiatu, care a fostu renumitu totu-odata si prin spiritulu seu, a obicinuitu a dîce, ca a trebuitu se se fia furisîtu in biblia o eróre. Sentinti'a, ce a prezentatu-o regele Solomonu, ca si cuprinsulu totalei intieptiuni omenesci nu ar' trebú se sune: „vanitas vanitatum omnia vanitas“ — desiertatiunea desiertatiuniloru tóte desiertatiune — ci multu mai bine ar' trebú se sune: „Sanitas sanitatum omnia sanitas“ — sanetatea sanetatiloru tóte sanetate. — Nu se pôte destulu de desu si destulu de energicu desvoltá, ca, déca se lucra de marimea si insemnatatea unei natiuni, atunci au se fia considerate mai 'nainte de tóte relatiunile higienistice ale ei. Noi ne potemu cugetá o tíera, care este acoperita cu trofee de victorie, care e mândra de bogatîa instituteloru de arte ale ei, de agramaditele tesaure ale geniului omenescu in museele si biblio-

tecele sale; tíer'a ace'a póte fí inlocuita de o populatiune inteliginta, iscusita si intielépta, déca inse in ace'a tíera catagrafi'a aréta unu scadiementu alu populatiunei, ba déca s'ar' aretá unu scadiementu in marimea midilocía a impopulatiunei barbatesci: apoi potemu fora se gresimu predíce, ca ace'a natiune sufere daune in marimea insemnatatei istorice a ei si ca o va perde de totu! Eu dara trebue se repetu cu tóta apasarea cuventului, cà cestiunea higienica intrece tóte cele-alalte cestiuni, cari au de obiectu interesulu statului. D-vóstra aveti se cugetati, ca marimea tierei acestei'a in lini'a prima aterna dela desvoltarea fisica a locuitoriloru sei, si ca tóte, ce se facu spre imbunatatírea statului sanetatii, devinu si temelia pentru marimea si splendórea natiunei nóstre.“

Disrael ministru englesu in unu meetingu de 50,000 ómeni.

Aparatul genitalu omenescu.

Calitatea lui anatomica, destinatiunea fisiologica a lui, bólele lui si tractarea fisiutrica a lui.

(Urmare.)

Veneri'a séu Siflisu.

Venimu a tractá morbiu secsexuali contagiosi, cari ruinéza tinerimea nóstra si o facu necapace de o víctia sociala energica, la acei morbi, cari suntu canoscuti sub nume colectivu de „*Veneri'a*“ ori „*Siflisu*.“ Numirea Veneria are dela dîn'a voluptatei „*Venus*“ éra Siflisu dela pecurariulu *Sifilus* — Syphilus — care se díce, cà ar' fí patimitu mai antaiu de acestu morbu.

Elu s'a aretatu in cele mai antice timpuri; in cartea a 3-a alui Moise este vorba de densulu. Veneri'a este dara asié de vechia, precátu de vechiu este genulu omenescu, séu baremi asié de vechia, cá si *prostitutiunea*, prin care se intielege venalitatea unei femei, carea vinde pe bani graciele sale corporali spre scopulu indestulirei secsexuali si din acést'a face o meseria asemené altor'a, cá se-si câscige pânea si se-si sustiena vícti'a!

Cá cauza primaria a Veneriei potemu luá cu tóta probabilitatea *necuratiuni'a* si *gustarea secsexuala necumpetata* si *ne-*

firésca si nu e lipsa a produce hipoteze sucite, despre cari dîce Dr. Hermann, ca ele au devenitu unu convolutu si caosul alu celoru mai absurde teorii si unu magazinu de pecate pentru cele mai heterogene lucruri ale medicinei omenesci. Din acestu caos medicinala ese inse la lumina ceva cu totul severu pentru presentu, adeca, ca esistinta a unui *contagiu sifiliticu* este afora de tóta indoial'a, a-carui natura si esentia inca nu e cunoscuta, a-carui infaciosiare nu a succesu pâna acuma pe calea microscopica, fisicalu-chemica.

Elu consta probabilminte in o materia dospitoria — de fermentatiune — care se produce sub certe circumstari prin descompunerea secreteloru normali si a materieloru organice, nu este *volatile*, ci remane strinsu legatu cu secretele pornite in fermentatiune.

Acestu secretu sifiliticu produce acuma in membran'a mucósa a partiloru genitáli séu o *inflamatiune* cu curêndu urmândulu productul alu ei — *puroiu*, si acést'a forma sifilitica primitiva se numesce *sculamentu*, séu *blenorea*, *gonorea*; séu o *ulceratiune* — sgaiba — ce se numesce *siancheru*, care inse provine si in pelea esterna in epiderma.

Veninulu sifiliticu este numai de unu feliu, de si elu se desparte in doue diferite moduri de actiune; pentru acést'a opiniune vorbesce acé'a impregiurare, ca puroiulu siancherului si a gonoreei — unulu cá si altulu produce ambele actiuni, adeca si gonorea si siancheru; acestu veninu sifiliticu nu datéza din timpii antici, ci elu este in totu timpul si pretotindenea capace de o originala formatiune si desvoltare, unde are locu o fermentatiune in urmarea mestecarii secreteloru naturali dela ambele genuri séu alte organice producte in urmarea neglesei curatienie!

Sifilisu este dara unu morbu *topicu*, care se nasce séu *spontanu* séu *contagiosu* si aréta *primitive* si *consecutive* forme — urmari.

Intre cele *primitive* numeramu, precum arctaràmu mai susu *Sculamentulu* si *Siancherulu*. Formele consecutive ale sculamentului suntu: 1. *inflamatiunea sifilitica a bósieloru* la barbati si *inflamatiunea ghinduleloru bartuliniane* la femei; 2. *inflamatiunea sifilitica a ghinduleloru ingvinali* séu *dobeles*; 3. esantem'a sifilitica séu *sifilidulu pelei*; 4. *hipertrofia* — bueci'a — *sifilitica* a

foliculeloru pelei si ai membranei mucóse — numite *condilome* ori *negei venerici*; 5. catarulu sifiliticu alu grumadiului besiceii si alu besiceii. — Formele consecutive ale siancherului suntu: 1. Inflatatiunea sifilitica a ghinduleloru — *Dobe*; 2. Esantem'a sifilitica — *siflidulu pelei maculosu, papulosu si scvamosu*; 3. *condilome* sifilitice — negei.

Tóte celelalte forme de morbi, cari stau afora de marginele Veneriei, cari inse de scóla alopatica apartienu inca la sifilisulu *constitutionalu*, nu suntu nici producte, nici forme consecutive ale infectiunei sifilitice, ci ele au de basa o calitate mercuriala séu alt'a discrasia (stricare) a sangelui. — Pâna candu sifilisulu s'a tractatu fora mercurialia, pâna atunci s'a consideratu elu de morbu topicu si din elu nu se cunoscé afora de nemidilocitele consecutive forme, alte constitutionale simptome morbóse; numai dela coticar'á mercuriala — dela ungerea cu alefia mercuriala alu seculului 15 si 16 fabuléza ómenii de sifilisu constitutionalu.

Tóte simptomele morbóse, pre cari le insira scól'a alopatica intre sifilisulu *secundariu* si anume celu *tertiariu*, adeca durerile ósaloru nóptea, inflamatiunea periosteului, cari'a — luparc'a óseloru — perderea perului capului etc. se afla si la lucratori in baile de argintu viu, la cei ce facu oglindile adeca la toti, cari lucra cu argintu viu — mercuriu — hidrorgiru — cari nici una data nu au patimitu de veneria, asié dara ele suntu urmarile inveninarei cu argintu viu, séu cum se numescu cu terminu tehnicu ale *hidrargirosei*, éra nu ale sifilisului. — Esenti'a sifilisului jace in contagiulu sifiliticu, éra esenti'a *hidrargirosei* in mercurial'a inveninare a sangelui.

S c u l a m e n t u l u

care precum aretaramu mai susu se numesce si *blenoragia* si *gonorea* este o forma sifilitica primitiva, care consta in inflamatiunea membranei mucóse a partiloru genitali si forméza unu secretu mucosu — puroiosu, care posiede capacitatea a produce prin contactu asemené morbu, anume poterea lui asupr'a ochiloru este intensiva. Partile genitali femeesci suntu in prim'a linia fundamentulu spre desvoltarea materiei sifilitice, parte prin agramadirea secreteloru naturali, cari se mesteca cu materii din altu locu d. e. cu multifari'a sementia barbatésca la

cele prostituite, parte prin iritatiunea inflamabila a membranei mucóse in urmareea necuratiei; ori ca prin formarea unui productu puroiosu in partile genitáli respective in membrana mucósa a lor se produce o specie otarita de fermentu, care dá secretului presinte capacitatea de infectiune ori de inolipsire.

Afora de impartîrea sculamentului dupa decursulu seu in *sculamentu acutu*, si *sculamentu cronicu* se mai deosebesce elu dupa asiediarea lui in urmatoriile specie:

- a) la barbati: in sculamentu de *uretra* si de *ghinda*;
- b) la femee: in sculamentu de *uretra*, *vagina*, *mitra* si *lindicu*.

Formele consecutive ale sculamentului sunt parte de acelea, ce le are comunu cu siancherulu, parte altele, ce-i convinu numai lui eschisivminte. Sculamentulu are de si mai rara, dar' totusi afora de *tóta* indoial'a, de urmare odata *dobe* si adeca acusi inflamabile, acusi indolente umflature ale ghinduleloru ingvinale, — alta data *condilome* si adeca la barbati mai cu *séma* cele ascutîte, la femei cele ascutîte si cele late, nu arare-ori ambele de odata, mai departe totu feliulu de esanteme siflitice si adeca mai desu la femei, cá la barbati si in fine nu arare-ori totu odata mai multe de aceste forme. Afora de aceste consecutive forme comune cu siancherulu provinu alaturea totu odata séu dupa o incubatiune de pucine díle dupa stingerea sculamentului betejiri, cari apartienu eschisivminte si proprialminte sculamentului si ast'feliu in totalu representa ele sculamentulu cá o patima cu multu mai intensiva durerósa, ba si periclitatoria de intrég'a sanetate cá si siancherulu. Aci apartienu:

a) la barbati: inflamatiunea *bósielor* si a *epididimilor*, *stric-turele* la prostata si in uretra, care inse suntu de a se considerá mai multu cá artificiosu produse prin iniectioni si cauterisari cu materii iuti, caustice, — piatr'a iadului, solutiune de sulfasu zesiei etc. — ce intrebuintiéza alopatorii, decátu cá consecintie ale sculamentului.

b) la muieri: inflamatiunea ghinduleloru bartoliuiane.

c) la ambele secse: Catarulu besiceii si alu grumadiului besiceii, inflamatiunea *gonoroica* a *ochiloru* — produsa prin atingerea cu manele necurate, manjite cu secretulu sculamentului.

Siancherulu.

Sub acést'a numire se întielege form'a primitiva a sifilisului, care consiste in o urceratiune — sgaiba — ce se produce in urmarea actiunei contagiului sifiliticu sub impreunare necurata, care inse nu posiede nici unu semnu patognomicu de a o poté distinge de alte sgaibe, prin care ar' fi cu nepotintia schimbarea ei cu alte sgaibe nesifilitice! Fiindu-ca este numai *unu* contagiu sifiliticu, urméza firesce ca si numai o specie de urcere sifilitice póte se fia, si pentru ace'a este fóra de scopu a derivá din semnele anatomice, cari le aréta ele in singuraticele stadia, deosebite varietati ale ei, si din ele a conchide si la multímea contagiiloru de siancheru. Tendinti'a fia-carui ulceru sifiliticu este de sine si pentru sine destructiva si numai modulu acestei actiuni alu lui, produce feliurite forme de siancheru, cari s'au consideratu fora vre-unu temeiu scientificu de proprii varietati. Atêrna mai cu séma parte de intensitatea contagiului, parte de propriile individuali fórté diferite relatiiuni ale *terenu-lui*, pe care resare siancherulu, a decide, déca ulcerulu se aréta odata cá o simpla aprindere, cá unu simplu superficialu urceru, a dou'a óra cá unu ulceru la margini iute expansivu; elu remane câte odata la inceputu si in totu decursulu seu in basa si la margini móle, alta-data se intarescu la inceputulu ori in decursulu bólei bas'a si marginile ulcerului, a freia-data este reactiunea atátu de mare, încátu întregulu ulceru séu cea mai aprópe a sa periferia séu in fine ambele se destrugu prin gangrena. Aceste momente ale decursului siancherului ducu la impartírea lui in móle si tare, in *serpiginosu* si *difteriticu*, *fagadenicu*, *gangrenosu*. Acést'a impartíre nu are inse nici practicü nici teoreticü valoru, càci siancherulu remane siancheru, ori in ce forma s'ar' aretá! Mai prácticá este impartírea siancherului in doue clase, adeca in siancheru, care ataca unu organismu alt'feliu sanetosu si in siancheru care ataca unu individu discreticu, care aréta feliurite semne caracteristice. In decursulu naturalu alu siancherului se observa trei stadia: antaiu alu *evolutiunei*, séu alu *ulceratiunei sifilitice*, care duréza 14—21 díle si se caracteriséza prin tendinti'a destructiva a sa, prin contagiositatea si capacitatea de propagatiune; alu doilea stadiu este celu de *pausa*, in care remane ulcerulu un'a, adese-ori mai

multe septemani fora nici o invederata schimbare; alu treilea stadiu este alu *reparatiunei* séu alu *vindecarei*. Aicea se aréta surfaci'a ulcerului asemené unei rani curate si incepe séu dela basa séu dela margini nemidilocitu ori sub desvoltarea de papile carnóse cicatrisarea a carei resultatu finalu este vindecarea siancherului.

(Va urmá.)

Inflamatiunea splinei.

Splin'a se umfla, dar' raru primariu ci mai cu séma metastatice séu la morbi constitutionali acuti ori cronici — in tifusu, piemii — puroirea sangelui — morbi acuti ai pelei, in alcoolismu — bóle de betia — tuberculose acute, friguri lehuse — mai departe la bóle de ficatu, la conturbat'a menstratiune si atunci se numesce *hiperemi'a splinei* — pré-umplerea cu sange; — ea atunci devine câte odata grea de 20 pundi si ocupa intrég'a parte stânga a cavului fólelui, acusi se aréta ea in acést'a stare moiata, mai raru intarita. Tractarea acestei patimi cere numai indepartarea cauzei fundamentali, adeca tractarea cuviintiósa a bóleloru, din cari s'a nascutu, si fiindu-cà ea nu arata alta simptoma deosebita, decátu numai umflarea esterna, dispare cu redicarea cauzeloru, din cari s'a escatu. Câte odata se umfla asié de tare, de se rupe si atunci urméza mórtea.

Umflatur'a cronica a splinei nunita de comunu *rastu* decurge éراسi mai multu fora deosebite simptome, câte odata inse se aréta in ea doreri, stricarea digestiunei — frigurosii, cachecsii — slabiri — dropica. Cur'a ei cere tractarea intregului organismu suscitatoria, adeca dieta strinsa si invelirea corpului intregu in lintioli umedi, cu spalare dupa esfrea din ei, éra cur'a topica se reduce la brêulu lui Neptunu peste nópte, cu urmand'a spalare.

Inflamatiunea splinei — *Lienitis splenitis* — se nasce câte odata din hiperemi'a splinei, de alta data din loviture, impinseture, lesiune si decurge cu dureri in partea stânga a folelui, cu digestiune ruinata, friguri si umflarea splinei. Ea cere la inceputu o tractare impaciuitoria topica, adeca fumente impaciuitorie — cârpe moiata in apa si nu pré stórse peste splina

schimbate cum se incaldiescu, mai tardîu fomite suscitatorie, brêulu lui Neptunu, si invelirea totala a corpului in lintioli umedi bine astrucati cu urmand'a spalare, pre lînga o dieta stricta corespundiatória naturei.

Dorerea de capu.

Dorerea de capu ori *cefalea* este adese-ori unu prodromu de multi morbi si adeca de morbiu creerului, ai peiloru creerului, ai craniului, ai pelei capului, ai friguriloru si o simptome concomitativa a loru. Ea se arêta inse si independenta de alti morbi si se nasce ici-cólea din obicinuite cause, câte odata inse fora nici o cauza.

Ea póte decurge linu ori cu vehementia mare, numai la o parte ori peste totu capulu, de sine statatoria simptome séu comitata de ametiala, verteju, destrugerea sensuriloru si a spiritului.

Pasírea ei in ast'feliu de forma, ori câtu ar' fi de molesta, nu are nici o insemnatate periculósa, si se delatura dupa redicarea causeloru cunoscute prin odihna, gustarea aerulu próspetu, curatu, la congestiuni catra capu prin unu semicupiu derivatoriu si impaciutoriu ori o frecare poterósa a picióreloru dela genunchi in diosu cu cárpe aspre ude, apoi cu flanelu uscatu, prin clistire si baia de siediutu derivatoria, unde trebuie din candu in candu scósa câte o litra de apa si inlocuita cu alt'a próspeta, si piciórele frecate câtu se potu de bine, pâna-ce încéta dorerile.

De multe-ori se nasce dorerea de capu dupa incarcarea stomacului si atunci, vomirea, care se póte produce prin gîdelirea foringei ori berea de apa caldúta, usioréza de locu dorerile.

Cei ce patimescu de doreri de capu cum se dîce habituali, acei'a voru face bine a se spalá in tóta demanêti'a candu esu caldi din asternutu peste totu corpulu dar' mai vertosu capulu cu apa rece próspeta, se intrebuintieze desu culicupiu cu spalarea si frecarea picióreloru dela genunchiu in diosu, si clistire recori-torie de 16—14° R.

CUVENTULU

ce vré se-lu rostésca Redactorulu foiei acestei'a la constituirea sectiunei sciintieloru naturali in Sabíu in 10 Juliu a. e., dar' pentru scurtimea timpului nu s'a potutu rosti.

Multu stimatiloru Domni si frati!

Candu primescu presidiulu „sectiunei sciintieloru naturali“ cu care m'a onoratu increderea onorabilei adunari generali a Asociatiunei Transilvane pentru limb'a si literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, sum cuprinsu de o sfiala, ca dupa debilele-mi poteri, la cari am ajunsu prin inaintarea etatei si indepartarea de centrulu acestei asociatiuni nu voiu poté corespunde pe deplinu acestei marerie insarcinari; basatu inse pe bunavointi'a si indulginti'a Dvóstra, me voiu adoperá a justificá increderea, ce a pusu in mine mai susu laudat'a asociatiune.

Domniloru! Ponderositatea sciintieloru naturali, la cari noi ne-amu dedicatu, este recunoscuta omnilateralmente cá celu mai eficace midilocu spre desceptarea vietiei spirituali. Cine póte enará tóte elocintele singularitati, din cari se compune icon'a cea marétia „Natur'a“ si cari se imbuldiescu in ochi deja si la o mai superficiala contemplatiune.

In marea, nemarginit'a Natura cu minunele ei, jace inca o lume ascunsa, care in feliurimea ei intrece departe lumea visibila cu ochii nostri, a carei formatiune ar' fi cu nepotintia si celei mai cutezatória fantasia. — Inse de si lumea acést'a a minuniloru jace acoperita sub unu intunecosu velu de ciatia, care o retrage dela vederile nóstre, totusi ciati'a e divisibile si ea ne concede a privi in viéti'a si lucrarea acestei lume, pe care o potemu numi „viéti'a in spaciulu celu mai micu“, a carei nemidilocita privire o impedece tiermurirea vediutului nostru.

Dar' geniulu omenescu a micsioratu acést'a tiermurire a ochiului nostru, si redicându susceptibilitatea pentru singuratiche impresiuni, i-a succesu a cautá si in lumea minuniloru si atunci se deschide ea ochiului nostru in asemené modu, cá si pamentulu lovitu de primele radie ale resarindului sóre si vorbesce o limba in modulu seu, care este in stare a esplicá omului câte o enigma, a carei ghîcire fora ea ar' fi cu nepotintia.

Din momentulu, in care s'a aflatu midiloculu a aruncá o ochiada mai afunda in creatórea lucratória a naturei, se datéza maninulu avantaju, care au luat sciintiele naturali in deceniile din urma; simpl'a speculatiune, cercarea fantasticelor hipotese au trebuitu se incete candu realitatea, adeverat'a relatiune a lucruriloru s'a potutu observá cu ochii de-a dreptulu.

Precum dara de un'a parte *telescopulu* deschide vederiloru nóstre manin'a indepartare si disolve petele neguróse debilu lucitórie in intregi sisteme solari; asié deschide *microscopulu* de alta parte nemidilocit'a apropiare de lumea mica si ne concede a o privi in proprietatile si minunele sale.

Nu avemu lipsa a cautá multu dupa lumea vietii mititele, ea ne incungiura pretutindenea, deja unu atomu de pravu nearetatosu, ce jóca

in radiele sórelui este unu vestitoriu din terenulu ei, dá pravuletiulu de sóre ne-a cascigatu o adúnca privire in creatorea lucratoría a Naturei, ne-a deslegatu problem'a mare despre archigonia séu asié numit'a generatiune ecvivoca ori spontanea. O picatura de apa statuta ne dá dovéda eclatanta despre esistinti'a unor animalcule de feliurita marime si de varie forme, numite *infusoria*, si unoru vegetabile érași de diferita marime si varia forma, numite *diatomea*, si numai microscopului avemu de a multiamí, ca archigoni'a, adeca generatiunea fora ou nu are locu in natura, ca pentru creaturele de speci'a cea mai inferióra se cere tocmai asié oulu séu germinile, precum se recere pentru usioru sboratórea pasere ori gigantie — ai codriloru primitivi. — Dá, o picatura de apa statuta ne dá dovéda eclatanta despre esistinti'a mai susu numiteloru infusoria, din cari pre unu spaciú de unu policariu patratu s'au numeratu 275 milióne. Numerulu lorú este maninu, cele mai neinsemnate bálți, cele mai estinse lacuri furmica de ele, insasi marea este abundanta de ele. O estimatiune aprocsimativa a descoperitu, ca in tóta ór'a se nascu bilióne din ele, cari nici in topirea néuei, nici in arsiti'a ventului ucigatoriu — Samum — nu-si afla perirea sa. — Ce suntu pentru imperati'a animala infusoriale, ace'a suntu pentru imperati'a vegetabila unele specie de Alge microscopice numite *Diatomea* séu alga despicante, ele se afla fora esceptiune acolo, unde este apa, o picatura de apa este pentru ele unu lacu, o gaóce de nuca umpluta cu pamentu umedu contine adeseori sute de mii de acesti organismi, in adúncimea mării provinu diatomeale in o ast'feliu de massa, incátu conceptulu nostru de numeri nu ajunge a estimá numerulu lorú, macaru numai superficialmente. Semnulu caracteristicu alu lorú este unu scutu de cremene — acidu siliceu — si pentru ace'a ele s'au privitu mai 'nainte de infusoria; din ele se nutrescu atátu infusoriale, câtu si o multime de alte animale. Atátu din infusoriale câtu si din diatomeale timpuriloru primitive, timpuriloru fortieloru revolutiunei terestre, ne-au remasu esacte cunoscientie, a-carorú resultatu finalu este form'a de acumu a scortiei pamentului nostru.

Precum dara prin telescopu ni s'a deschisu cunoscienti'a despre stelele fiese séu sori, despre petele neguróse, despre cometi si planeti, asié ni s'a deschisu prin microscopu mai aprópe cunosciinti'a diferentiei intre animale si vegetabile, càci aceste in gradulu inferioru mai ca nu diferu dela olalta, decátu numai prin modulu primirei nutrementului, precum ne aréta animalulu *amoeba diffluen*, care ni se presenta numai cá unu brusiu mucosu fora nici o forma. Prin microscopu s'a esamenatu sangele si s'au aflatu globuleii sangelui, acei portatori de viéti'a vegetabila, milionele de sine statatorie singuraticé celule. Scrutatiunea microscopica nu se tiermuresce a importá sciintiei esacte materialu nou, ci ea s'a facutu deja unu midilocu de ajutoriu, ce numai póte lipsi in viéti'a de tóte dílele practica. Microscopulu este pentru medicin'a forensa unu triumfu nepre-tiuitu, càci elu ne dá resultatu despre vinovatu si nevinovatu, déca suntu cele mai mici urme ale unui „corpus delicti“ prin elu se deosebescu sangele de alte pete si macule, bá si sangele omenescu de sangele altoru animale.

Prin elu se dovedesce falsificarea alimentelor, a laptelui, fainei etc. precum si cele mai fine fibre in tieseturile organelor. Prin microscopu s'a aflatu, ca in tóta lumea buciat'a „*revalenta arabica*“ care saná toti morbi si a cascigatu inventorului seu milioane, nu este alta, decátu faina de mazere usioru prajita; asemené s'orte au aflatu si alte medicamente arcane, cu cari se insiéla lumea credula. — In medicina prestéza microscopulu cele mai insemnate servicie, descoperindu adevérat'a cauza a multor morbi diferiti elu a adusu medela in acele casuri, unde art'a medica s'a doveditu nepotentiósa. Aci apartienu morbi, carii se nascu din bueci'a buretilor si inspaimentatori'a de lume „*trichinosa*.“

Doctrin'a despre normal'a functiune a organismului omenescu se amplifica si reforméza pe bas'a rezultatelor cascigate prin microscopu. Aparitiunile multu daunacióse, ce se aréta dorere! din anu in anu totu mai multu in plantele nóstre de cultura, asié numit'a „*rugina*“ — rosiétia, si „*taciunele*“ si adúncu taietoriu in viét'i'a poporului morbu de cartofi, care miliónelor de omeni daunéza esistinti'a suntu — precum ne dovedesce microscopulu — nu réu'a crescere, precum se credé mai 'nainte, ci bueci de bureti. Aci apartiene si morbulu strugurilor.

Cu dreptu cuventu potemu dara afirmá, ca microscopulu ne-a descoperitu o lume nóua, nepresimtita, a carei frumsétia jace nu mai pucinu in necunoscutele forme, cá in necsulu cu cunoscutele aparituni naturali. Insusi obiectele cunoscute si scrutate ne aréta sub microscopu nóue surprindietorie semne. Ce se parea simplu, devine compusu si complicatu, ce se parea neinsemnatu, se aréta netrecutu de lipsa in economi'a naturei. Ce a fostu uritu, devine frumosu dupa-ce i se cunoscu singuraticele parti.

Domnilor! Spiritului omenescu, boldului de scrutatiune alu lui si cunoscintiei lui stá dara deschisa o lume intréga acuma visibila: elu strabate prin midilocirea telescopului si a calculului in cele mai manine indepartari; prin midilocirea microscopului si a combinatiunelor in cele mai mititele spacia; elu scrutéza cei mai compusi si mai complicati organismi, la cari apartiene elu insusi; elu cunóscé legile si poterile, ce domnesou in natura si prin ele 'si face tributaria si servitore lumea organica incátu o póte ajunge. Telegraf'i'a, dagerotipi'a, fotografi'a, telefon'i'a, fonografi'a si microfonulu, care pentru urechi este ace'a, ce e microscopulu pentru ochi, suntu atátea dovedi despre acést'a.

Déca omulu arunca o ochiada asupr'a folóselor cascigate pre terenulu scientielor naturali si alu poterilor si cugeta la o mai mare cucerire in viitoriu, atunci elu se póte numi cu mandriá: „Domnitoriulu lumei!“ Dar' ce este lumea, pe care o stapanesce spiritulu omenescu? nici macaru unu graunte de fierina in spaciulu infinitatii, nici unu secundu in timpulu eternitatii!

Déca secululu nostru se póte numi cu totu dreptulu epoc'a sciintielor naturali; déca privimu cu mandriá la imensulu progresu, ce se desvólta in tóte ramurile sciintielor naturale, ne vomu convinge, ca numai acestui progresu este de a se atribui si schimbarea comericiului intre popóra prin desvóltarea masinariei, prin cáile ferate, nái cu aburu,

telegrafi etc. Se privim la puternică influința, ce a luat Chemia în medicina, în economia, în industria și în toți ramii artelor; se privim încă odată la microscopu, care precum am atinsu mai susu, nu numai ce ne-a deschis o lume nouă, ci cu ajutoriulu scalpelului anatomicu ne-a invetiatu și teori'a celuleloru, din cari se nascu organismii; se privim la manina largire a cercului vederii noastre, ce avemu de a o multiam „analizei spectrale“ invetiaturei despre caldura, despre mecnica și despre sustinerea poteriloru și ne vomu convinge, ca câștigurile trase din științele naturali pentru viața practica suntu neprețuibile.

Înse cu totu progresulu acest'a imensu a mai ramas o lacuna mare, o problema mare de rezolvitu, a ramas misteriu despre microcosmu în relațiune cu macrocosmulu, adeca despre escarea genului omenescu, până ce marele scrutatoriu de natura englesu *Charles Darwin*, cu opulu seu esitu înainte cu 19 ani „Despre escarea speciiloru“ a aprinsu lumin'a în întunecós'a teori'a de pâna acuma. Elu adeca lapeda dogm'a lui *Cuvier* „despre teori'a tipiloru“ și în locul coloru patru principalminte diferiti tipi ai imperației animale, pune filogenetic'a afinitate a totoror formelor animale.

Din acest'a teori'a porcede cu o întetitoria necesitate logica consecința ca și nobilulu „*homo sapiens*“ nu pôte fi alt'a decâtu numai unu ramu în marele comunu phylu său în pomulu vitii alu totoror animaleloru, ca elu asié dara nu a esitu de-a dreptulu din man'a creatoriului, precum ne invetia Moise, ci cu încetulu din o specie mai inferióra prin „*Selectiunea naturala*“ și continu'a perfectiune. — Firesce ca acest'a teori'a a fostu o bomba de cartece, care a plesnit între invetiatu; și tota lumea laica cultivata se ocupa astadi cu „*Darwinismulu*“ adeca cu doctrin'a despre descendentia omului dela Simii. Acest'a deducere din doctrin'a s'a, care la începutu nu stă în tendentia lui *Darwin*, ci numai cu multi ani mai târziu a recunoscut'o și documentatu-o în cartea sa: „Despre originea omului“ a fostu premergatori'a opera a entusiasticiloru sei asecli, mai vertosu a profesorulu de Zoologia și Botanica *Ernest Haeckel*, care teori'a lui *Darwin* a edificatu-o mai departe în generalu prin opulu seu „*Natural'a Istoria a Creatiunei*“ și în specie prin „*Antropogenia*“ său Istoria dezvoltării omului.

În acestu scurtu timpu a luat teori'a lui *Darwin* astfelu de dimensiuni, încatu astadi scrutatorii de natura nepreocupați vinu a demustrá prin argumente nerestornabili lucruri, cari mai înainte se paréu a fi icónele unei fantasii inferbintate. Prin teori'a lui *Darwin* s'a schimbatu întreg'a sistema a Istoriei naturale, s'a datu omului loculu cuvenitu în natura, s'a constituitu pomulu vitii lui, se da ratiune suficiența la dezvoltarea lui ontogenetică seu individuală, și filogenetică seu generică, s'a perfectionatu embriologi'a, și s'a aretatu cum o sistema organica a corpului nostru, cum incesi organele noastre se dezvoltă din o celula simplă asemené celuleloru celorualti organismi, cum din organe, din sisteme mai inferioare, se dezvoltă cele mai superioare etc.

În ce întielesu saluta *Haeckel* teori'a lui *Darwin* se vede din

urmatoriele cuvante: „Independinte de tóta marturisirea besericésca traesce in peptulu ori carui omu germinale unei genuine religiuni naturali; ea este legata de cele mai nobili parti ale fiintei omenesci nedespartibil-minte; celu mai supremu mandatu alu ei este *amorulu — iubirea —* adeca tiermurirea egoismului nostru naturalu in favorulu coómeniloru nostri si spre binele societatii omenesci, a-carei membri suntemu si noi. Acést'a plina de insemnatate marturisire in locu se o combata se si-o faca religiunea besericésca spre folosu, căci viitoriulu nu va fi alu a-acelei teologie, care pórtu unu resbelu nefructuosu asup'r'a bogatei de invingere doctrine de desvoltare, ci alu acelei, care si-o va supune, recunósce si apretiuí. Victori'a monismului, a doctrinei despre intern'a tenacitate si nedespartibilitate a idealului si a realului, in contra dualismului ne deschide cea mai plina de sperantia ochiada indepartata la unu eminentu progresu tocmai asié alu desvoltarii nóstre morali, cá si intelectuali. In acestu intielesu salutamu noi astadi nou-intemeiat'a doctrina, cá cea mai promovatoria a totalei nóstre sciintie pure si aplicate!“

Se salutamu dara si noi acést'a doctrina, incátu ea tinde a ne lumina si a ne scóte din labirintulu intunecosu in care eramu cufundati. Ea acuma combatuta de cei preocupati va strabate cu radiile sale lumea nepreocupata precum a strabatutu 'nainte cu 400 ani sistem'a cosmica alui Copernicu, in contr'a sistemii geocentrice alui Ptolomei si se va convinge fie-care omu nepreocupatu, ca tóte poterile ce suntu active in lume se potu reduce la *crescamentu*, la ace'a fundamentala functiune de desvoltare, prin care resaru tocmai asié formele de organe, cá si de organismi, si ca crescamentulu insusi se baséza pre *atractiunea* si *repulsivunea* partiloru homogene. Prin acest'a s'a escatu tocmai asié omulu cá si Simi'a; tocmai asié palm'a ori finiculu, cá si Alg'a; tocmai asié cristalulu cá si ap'a.

Desvoltarea omului urméza dara totu dupa acele „*vecinice legi*“, cá si desvoltarea ori carui corpu naturalu. Inse despre aceste cu alta ocasiune.

SCOLASTICU.

Solemnitatea distribuirei premiiloru scolare in Bucuresti.

Diu'a de 29 iuniu — 11 iuliu — fiindu destinata pentru solemnitatea distribuirei premiiloru scolare, s'a serbatu, cá totudeaun'a, in palatulu universitatii (sal'a senatului), pentru tóte scótele de basti din capitala. Sal'a spaciósa, cătu si tribun'a publica susu, erau pline de asistenti din tóte clasele societatii. La 12 $\frac{1}{4}$ óre a sositu si Domnitoriulu, insocitu de maresialulu curtii si de unulu din adjutantii domnesci. La coborirea din trasura a fostu salutatu de music'a gardei civice si la scar'a principala primitu de catra d-nii ministri, d. rectoru alu universitatii, d-nii membri ai consiliului permanentu de instructiune si d. directoru generalu alu ministeriului instructiunei, cari au insocitu pe M. S'a, care si-a

luatu locul in faoi'a tronului. Solemnitatea s'a inceputu prin „Cantulu gintei Latine“, cantatu de elevii conservatoriului si de ai celor-alalte choruri insocite de orchestr'a compusa din professorii si elevii conservatoriului. Dupa ace'a d. Aronu Florianu, vice-presedintele consiliului permanentu de instructiune a rostitu unu discursu, din care estragemu urmatóriele pasagie :

„ . . . Prea Inaltiate Dómne! Seculii trecuti din nefericire, n'au fostu nici-decum favorabili progresului si culturei Romaniei; si, pre candu alte natiuni rivalisau intre densele, spre a-si intinde sfer'a ideiloru si cunoscintieloru si a se intrece unele pre altele in descoperiri si inventiuni, de cari ne minunamu astadi, Romanulu cu arm'a la braci se luptá cu eroismu pentru independenti'a tierci, pentru libertatea si chiar' existenti'a ei. A trebuitu se vina timpu de resuflare, de linisce si pace, pentru a se poté fondá si in Romani'a scóle si institute de diferite ramuri ale cunoscintieloru omenesci de arte si sciintie. . . N'avemu pretensiunea, Prea Inaltiate Dómne, de a compará tinerile nóstre institute de instructiune si educatiune, cari datéza abié de eri alalta-eri, cu ale altoru tieri mai inaintate si cari suntu fundate si functionéza de sute de ani; dar', multiamita impulsiei patriotice si nationale a guvernului, potemu constatá cu o modesta bucuria, ca ele, dupa conditiunile in cari se afla, 'si dau fructele dorite si asceptate cu sete de intrég'a natiune. Ast'felu scólele rurale dau pre totu anulu câte unu numeru insemnatu de copii dotati cu cunoscintiele elementari cerute de program'a oficiala; din scólele primari urbane de rambaibsecsele ese pre fie-care anu unu numeru si mai mare de baieti si fete, cari si-au procuratu cunoscintiele necesarie cerute de o cultura mai ingrijita; seminariile dau preoti patrunki de missiunea lor si demni de a invetiá pre poporu religiunea si a propagá moral'a evangelica; din scólele de agricultura esu tineri cu cunoscintie teoretice si practice, pentru esplotarea bogatiiloru pamentului; scólele de meserii si professiuni promitu, ca preste pucinu se va emancipá industri'a romana; gimnasiile si liceele prepara cu succesu pre tineri pentru specialitatile universitari, pentru necesitatile statului si pentru a se formá o elita de barbati, cari se dé tonu societatiei; in fine scólele normali de baieti si fete prepara invetiatori si invetiatorie, dotati cu cunoscintie pedagogice, metodice si didactice.

„Fiindu recunoscutu, Prea Inaltiate Domne, ca cultur'a si civilizatiunea mai inalta nu se improviséza, Romanulu, modestu, nu pretinde a face sfortiaru imposibile, cá se ajunga curéndu marile ideale din seclulu lui Petrice, Augustu si Ludovicu 14-lea; dar' cu credinti'a in Domnedieu si cu speranti'a in stimularea si incuragiarea guvernului, aspiratiunile lui tindu, cá prin munca si labóre, priu rabadare si asceptare, celu pucinu se se apropia de acci ómeni mari, cari au ilustratu acele secole, ce nu se voru sterge nici-odata din memori'a umanitatii si voru fi totudeaun'a ideale si modele de unitatu. Despre inteligenti'a, aptitudinea si curagiulu Romanului, avemu probele cele mai stralucite si mai apropiate, cele doue victorii reportate in dílele trecute: un'a pe

campulu de bataia, unde armat'a romana, sub comand'a Mariei Vóstre, s'a incarcatu de gloria pentru eroismulu seu; si alt'a pe campulu literariu, cascigata de simpaticulu poetu Alesandri, cu ocasiunea concursului între natiunile de origine latina, pentru compunerea Cantului Gintei Latine. Aceste doué victorii, dupa-ce au trâmbitiatu in lume numele de romanu, geniulu si talentulu lui, si au incarcatu de gloria pe victoriosii luptatori, voru implé doué pagine din cele mai frumóse ale istoriei nationale, spre a servi de esemple generatiunei contimporane si celoru viitoare si a fi unu momentu sublimu pentru intrég'a natiune romana."

Terminându, adreséza apoi câteva cuvinte calduróse eleviloru, cari prin diligintia si bun'a conduita au meritatu distinctiunea de a fi premiați, dicându-le:

„Sapati adûncu in anim'a vóstra trinitatea cea nedespartita, pre care o forméza Domnedieu, Patri'a si Iustiti'a, care se ve fia stéu'a polara, spre a ve conduce la portu pre marea furtunósa a vietiei. Traiésca Romani'a! Traiésca M. S. Domnitoriulu si Dómn'a!”

— Domnitoriulu a respunsu la cuvintele dlui Aronu Florianu priu urmatoriulu discursu:

„Domniloru profesori, Domniloru înstitutori!

„Simtu o deosebita multiamire a me affá éراس in midioloculu tinerimii studióse in diu'a impartirii premiiloru si a poté incununá cu man'a mea silintiele si diligenti'a la invetiatura. Mari si pentru tiér'a nóstra pururea memorabile evenimente m'au impedecatu anulu trecutu a me affá in capitala in tempulu acestei solemnitati; dar' si atunci amu serbatu diu'a de astadi in ace'a parte a tierei, care a fostu totudeaun'a cuibu de vitejia si de fapte romanesci, in Olteni'a, ai carei fii, rivalisandu in curagiu si abnegatiune cu fratii loru de dincóce de Oltu, si de dincolo de Milcovu, au justificatu inca odata vechiulu loru renume. Pucine cuvente voiú avé de adaugatu la cele ce ve diceamu acumu doi ani spre a laudá zelulu si activitatea d-vóstre, dloru profesori si dloru institutori; spre a imbunatatí silintiele si aplicatiunea vóstra la invetiatura, iubiti copii, prin care voi faceti nu numai fericirea parintiloru vostri, dar' prin care veti poté intr'o dí devení cetatieni buni si folositori ai patriei.

„Frumós'a si nepretuit'a comóra a stravechei nóstre mariri s'a mai inavutitu, in cursulu anului incetatu, cu noué si stralucite fapte si astfeliu presentulu, destainuindu-ne trecutulú, ne-a deschisu portile maretie ale viitoriului, catra care man'a nevediuata a prevedintiei a condusu pururea natiunea nóstra, facându se invinga pana in sfirsitu tóte greutatile. Pe de o parte, vitejii nostri osteni impletiau éراس dafini pe gloriosele lorú stéguri si faceau betran'a Dunare se tresalte diu nou la numele de romanu, ér' pe de alt'a bardulu nostru nationalu ducea acestu nume neperitoriu in tierile departate si iurudite, unde elu culegea in florit'a cununa a museloru. Acestui nume de romanu, cuventatu astadi cu stima si respectu in tóte partile, voi trebue dar', iubiti scolari, se ve siliti a'i face onore,

imbogatiendu-ve mîntea, desvoltandu-ve si cultivandu-ve inteligenti'a, intarindu-ve anim'a cu morale si religióse precepte, cu mari si patriotice esemple,

„Er' d-vóstra, d-loru profesori si d-loru institutori, cari inzestrati si inarmati junimea, ce ve este incredintiata, cu valórea sciintiei, puterea si credinti'a in Dumnedieu in adeveru si in virtute, aveti un'a din cele mai importante misiuni in statu si meritati astfelu cea mai deaprópe sollicitudine din parte-i. Fiti securi domniloru ca un'a din cele mai constante preocupatiuni ale guvernului méu este si ace'a de a ve inlesni, pe catu se va poté mai multu, implinirea cu succesu a nobilei dvóstre sarcini, punendu-ve pe catu se va poté mai bine, in positiune de a ajunge la scopulu carui'a v'ati devotatu. Societatea intréga ve va fi astfelu recunoscatória de bun'a directiune ce veti dá acestoru tenere fiintie, si dên's'a ve va binecuventá ostenelele dvóstre. Aici in scoli odraslescu fragedele lastare, cari 'si voru desfasiurá mai tardiu numerósele loru ramuri in tóte directiunile activitatii nationale. Faceti dar', cá aceste lastare se devina intr'o dí puternicii stegiari, sub care se se póta umbrí cu incedere si cu mandria scump'a si iubit'a nóstra mama, Romani'a.“

M i s c e l e .

Trei sute medici. Gonelle erá unulu din cei mai renumiti pacalitori ai Italiei in alu cinsprediecelea vécu si stá in serviciulu marchisului Nicolai de Este. Odinióra 'lu intréba acest'a, care este cea mai ingrigita meseria in Ferrar'a. — „Meseri'a mediciloru“ respunse Gonelle. „O ce nebu nu esti, dar' nu scii tu, cá d'abié suntu aci doi au trei medici.“ „Hai se ne remasímu pe una suta de corone — taleri“ — reflectá acest'a. — „Bine“ díse marchisulu „inse fii siguru, cá le vei plati.“ Gonelle facú unu complimentu si se indepartá. — In diu'a urmatória 'si invelí faci'a si grumadiulu in pei si se puse lînga usi'a besericei. Ori cine trecea pe lînga densulu, 'lu intrebá, ce-i lipsesce. Elu respundea, ca are mari doreri de dinti. Si acuma fie-care 'i recomandá câte o medicina, si elu scriá persón'a si medicin'a in portfoiulu seu. Si ast'felu avé peste 300 persóne insemnate. — In diu'a urmatória vení la mésa in castelu, inse érase invelitu, si marchisulu, care nu cugetá la insielatiune, inca i recomanda o medicina in contra dureriloru de dinti. Venindu Gonelle acasa puse pe marchisulu cu medicin'a s'a de-asupr'a insemnateloru persone in portfoiulu seu. A trei'a dí se aréta cu totulu sanetosu la curte si presenta marchisului anotatiunile sale. Védiendu-se acest'a in capulu celoru 300 de medici, a inceputu se rida, si numerá lui Gonelle sut'a de corone.

Redactoriu: **Dr. P. Vasiciu.**

Editoru: **N. F. Negrutiu.**

Imprimari'a Diecesei de Gherla 1878.